

KISEBBSÉGI POLITIKA

A Moldovai Köztársaság kulturális és politikai tájékozódása Kelet és Nyugat között

Saxinger, Kirsten: Ewroremont und Zdob ši Zdub. Die Republik Moldau zwischen Ost und West. = Spiegelungen. 10. Jg. 2015. No. 1. 185-202. p.

A mai, független Moldovai Köztársaság (Moldávia) etnikai megoszlására közel 80% arányú, román nyelvet – a román egy regionális (még csak nem is „tájnyelvi”) változatát – beszélő népesség abszolút többsége jellemző. A fennmaradó részen ca. 8, 6, 4 és 2 százalékos arányban osztozik az ukrán, az orosz, a gagauz, valamint a bolgár stb. kisebbség. A társadalom a szovjet korszak folytonosságát őrző „moldován” kategóriával fedi le identitási önképét. Ezen belül azonban egy autochton és egy, a román entitás irányába kiterjesztett modell közötti választóvonal mentén erősen megoszlának az elképzelések. A kettősség gyökerei a területi előzmény hovatartozásának végzetes hullámvására mennek vissza. A teritórium kisebb változtatásoktól eltekintve nagyjában megfelel az egykori, zömmel románok lakta Moldvai Fejedelemség utóbb Besszarábiának is nevezett, a Prut és a Dnyeszter folyók közé eső keleti felével. Ez 1812-ben – oszmán fennhatóság alól – Oroszország birtokába került, később (1859/62) a Pruton inneni, csonka moldvai régió és Havasalföld egyesítésével pedig – még oszmán fennhatóság alatt – létrejött Románia. Az új román állam 1878-ban vált függetlenné, s 1918-as, nagyarányú területi gyarapodásai sorában Besszarábiát is visszaszerezte. Ezt a visszacsatolást a cári birodalom örökébe lépő szovjet hatalom soha nem ismerte el. Revíziós szándékát a Dnyeszter túlszárnyán, ukrán területen létrehozott Moldovai Autonóm SzSzK adminisztratív egysége (1924) fémjelzte, majd realizálta is a Molotov-Ribbentropp paktummal (1939). Románia még a második világháború alatt – német szövetségben – újra lépett

s visszatért (1941), a további jövő azonban csak hadiszerezése kérdése volt. A keleti fronton győztes Szovjetunió Besszarábiát – a „burzsuj” és „nacionalista” elemet illetően kiterjedt politikai tisztogatások kíséretében – végül „tagköztársaságként” magához láncolta, miközben északon és délen átosztott területeiből Ukrajnának, ugyanakkor egyesítette a korábbi autonóm kezdeménnyel. Sarkalatos kérdés volt, a nyelvi különállást hangsúlyozandó, az Autonóm SzSzK vonatkozásában már gyakorlattá tett cirill írás bevezetése.

Moldávia a moszkvai kötelékekből, az adott határok között szabaddult a Szovjetunió felbomlása során 1991-ben, függetlensége kikiáltásával. Abban a pillanatban fel is merült a Romániával való újraegyesülés lehetősége, a felvetéseket gyakorlati lépések azonban egyik oldalról sem követték. A Dnyeszteren túli régióban az elszakadási, illetve visszarendezési elképzelések ellen kitört (vagy szított?) zavargásokra rátelepedve Moszkva saját „békefenntartóit” küldte a helyszínre, majd Dnyeszter-menti („Transznisztriai”) Moldáv Köztársaság néven de facto leválasztotta a történelmi Moldáviáról.

Orosz-, majd Szovjet-Moldávia a romániai Moldváétól nagyon is eltérő utat járt be, az elfejlődés mozzanatai felett nem volt annyira egyszerű napirendre térni. Megmutatkozik ez már a nyelvi kérdésben. A latin ábécé jogait ugyan az első intézkedések sorában helyreállították. A nyelvi státuszt illetően ettől függetlenül azonban még legfelső intézményi szinten sem egységes a koncepció. 1991-ben a függetlenségi nyilatkozat az államnyelvet röviden és egyszerűen a románnal jelöli meg, az 1994-ben elfogadott alkotmány ezzel szemben latin írású „moldovánról” beszél. 2013-ban az alkotmánybíróság liberális megkeresésre úgy foglalt állást, hogy alkotmányos értelemben ez is, az is megállja a helyét, ténylegesen irányadónak ugyanakkor az időrendileg első döntést, azaz a „román” meghatározást ítéli. Ezzel messze nem oldja fel a bizonytalanságot. A román – moldován névkettősség egyébként már a két háború közötti Autonóm SzSzK kereteiben szerepet kapott. Az eredendően szláv: orosz, ukrán többségű, „moldován” populációjában legfeljebb a baloldali román migrációval gyarapodó övezet „gyökeresítése” (*korenizacija*) ugyanis a nyelvi meghatározást tekintve is ingadozott a „román” identitástól való elhatárolódás és az azonosítás között („moldovánis-

ták”, „romanisták”), mely utóbbit alapvetően a román Besszarábiát illető területi aspiráció motiválta.

A szovjet tagköztársasági időszakban a „moldován” fogalmú nyelvi önazonosság kérdését formálisan kezelték, mindinkább az oroszosításra esett a hangsúly. A jelenbeli független időszak ingadozó verbalizációját inkább már a posztkommunista körökből is gerjesztett konszenzuális bizonytalanság, az államterületi és nyelvi-etnikai alapú névadás tudati keveredése vezérli (ahogy ennek természetét az újabb szakirodalomban Benedict Anderson, Richard Jenkins és mások megállapításai jellemzik). A moldáviai állampolgár tudja, érti is, hogy anyanyelve – némely oroszos, szlávos elszíneződéssel – szintiszta román, mégis nehezen függetleníti magát lakóhelye, országa ettől eltérő, a hosszúra nyúlt szovjet korszakból hagyományozott nevesítésétől, s megszokta a nyelv ehhez igazított megnevezését (sőt, az orosz-”moldován” kétnyelvűség kihatásaként akár a cirill betűs írását) is. A gorbacsovi „glasznosztj” idején előtérbe került identitásváltás lázas útkeresése, a kategorizálás akkori, amorf villódzása mintha máig sem ért volna igazán véget. Az összkép lassan tisztul az újabb nemzedékekkel, az új alapokra helyezett oktatási folyamattal. A múlt visszahúzó ereje erősen hat a más nyelvű kisebbségek körében, tagjaiktól máig idegen a román/”moldován” nyelvhasználat, a függetlenség első éveinek politikai és kulturális oroszellenessége is részben elidegenítőleg hatott rájuk. A turk eredetű, a mai anatóliai törököt beszélő s egyben a török latin betűs íráshoz közelítő gagauzok – mintegy 150 ezren – maguk is ragaszkodnak a gagauz-orosz kétnyelvűséghez. Az orosz hagyományfolytonosság „őre” a moldovai parlament (reform)kommunista, illetve szocialista szárnya, amely a függetlenség első időszakát abszolút többségben uralta, és közösen 2014-ben is 38 %-ot szerzett. Ez a baloldal nyíltan nem „oroszpárti”, de feltétlenül EU-ellenes, következésképp a Romániához való szorosabb közelséget is ellenzi. További visszahúzó erő a gazdasági pangás, ami kiterjedt, részint az EU-ba, részint az Orosz Föderációba vezető elvándorlásban, migrációban csapódik le (ennek megfelelően a Transznisztria nélkül számított, korábbi 4 milliós lakosságszám mára mintegy félmillióval csökkent), egyben tág teret nyit az intézményeket is átszövő korrupciónak vagy éppen az ukrán maffia garázdálkodásának.

*

A német nyelvű közlemény címében szereplő „ewroremont”: apróhirdetési szlogen – „európai színvonalú” javító-szolgáltatást kínáló összetétellel, melyben a „remont” tag orosz nyelvhasználatból kerül át a „moldován” közegbe. A „Zdob și Zdub” pedig egy nemzetközi karriert befutó, nemzetiségileg vegyes összetételű, multikulturális zenei anyaggal megjelenő rockbanda. Az osztrák illetőségű szerző EBESZ-megfigyelőként választási vagy más események alkalmával visszatérően jelen van az országban, s egyszerre nyújt politikai elemzést s nyilatkozik szem- és fültanúként írásában, melyet áthat Moldávia népével való együttérzése és a hő kívánság az iránt, hogy mielőbb megteremtse a hézagokkal telt identitási önkép tiszta fogalmú szintézisét.

Komáromi Sándor